

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

BARQAROR RIVOJLANISH PARADIGMASINING EVOLYUTSIYASI: NAZARIY-KONTSEPTUAL ASOSLARNING TAHLILI

Muallif: Islomov Shohjahon Sherzod o'g'li
(Toshkent davlat yuridik universiteti magistri)

Maqola nomi: Barqaror rivojlanish paradigmasining evolyutsiyasi: nazariy-
kontseptual asoslarning tahlili

Email: Islomov.muhammadshohjahon@gmail.com

Tel: +99890-488-13-42

Annotatsiya:

Ushbu tadqiqot barqaror rivojlanish paradigmasining tarixiy evolyutsiyasini va Barqaror rivojlanish maqsadlarining (BRM) xalqaro huquqiy tizimdagi o'rnini chuqur tahlil qiladi. Maqolada paradigmaning 1960-yillardan hozirgi kungacha bo'lgan to'rt asosiy rivojlanish bosqichi o'rganilgan: ekologik ongning uyg'onishi (1960-1980), kontseptual asoslarning mustahkamlanishi (1980-2000), maqsadga yo'naltirilgan yondashuv (2000-2015) va universal maqsadlar davri (2015-hozir). Tadqiqotda BRMlarning "Soft law" normalari sifatidagi huquqiy tabiati, legitimlik asoslari va amaliy samaradorligi masalalari tahlil qilingan. Muallif BRMlarning xalqaro huquqda amaliyot orqali "Soft law" paradigmasini yaratganini va global boshqaruvda o'zgartiruvchi ta'sir ko'rsatganini ta'kidlaydi.

Автор: Исломов Шохджахон Шерзод угли (магистр Ташкентского государственного юридического университета)

Аннотация: Данное исследование представляет глубокий анализ исторической эволюции парадигмы устойчивого развития и места Целей устойчивого развития (ЦУР) в международной правовой системе. В статье изучены четыре основных этапа развития парадигмы с 1960-х годов до настоящего времени: пробуждение экологического сознания (1960-1980), укрепление концептуальных основ (1980-2000), целеориентированный подход (2000-2015) и эпоха универсальных целей (2015-настоящее время). В исследовании анализируются правовая природа ЦУР как норм "мягкого

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

права", основы легитимности и вопросы практической эффективности. Автор подчеркивает, что ЦУР создали парадигму "мягкого права через практику" в международном праве и оказывают трансформационное воздействие на глобальное управление.

Abstract in English

Article Title: Evolution of the Sustainable Development Paradigm: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations

Author: Islomov Shohjahon Sherzod ogli (Master's student at Tashkent State University of Law)

Abstract: This research provides an in-depth analysis of the historical evolution of the sustainable development paradigm and the role of the Sustainable Development Goals (SDGs) in the international legal system. The article examines four main stages of paradigm development from the 1960s to the present: awakening of environmental consciousness (1960-1980), consolidation of conceptual foundations (1980-2000), goal-oriented approach (2000-2015), and the era of universal goals (2015-present). The study analyzes the legal nature of SDGs as "soft law" norms, legitimacy foundations, and issues of practical effectiveness. The author emphasizes that SDGs have created a paradigm of "soft law through practice" in international law and exert transformational impact on global governance. The research concludes that SDGs represent the most successful example of collective action needed to address global challenges in the 21st century.

Keywords: Sustainable development, SDGs, soft law, legitimacy, normative status, international law

Kirish

Barqaror rivojlanish kontseptsiyasining Brundtland komissiyasi tomonidan 1987-yilda "hozirgi avlodning ehtiyojlarini kelajak avlodlarning o'z ehtiyojlarini qondirish imkoniyatini buzmasdan qondirish" sifatida ta'riflanganidan buyon bu paradigma xalqaro munosabatlar va huquq sohasida fundamental o'zgarishlarni

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

keltirib chiqardi¹. Xususan, 2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan “2030-yilgacha bo‘lgan barqaror rivojlanish kun tartibi” va uning 17 ta Barqaror rivojlanish maqsadi xalqaro huquqiy tizimda yangi normativ paradigmaning shakllanishiga olib keldi².

BRMlarning xalqaro huquqiy tizimdagi o‘rni va legitimligi masalasi zamonaviy xalqaro huquq fanida eng dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Bu masala ayniqsa «Soft law» normalarining rivojlanayotgan tabiati va ularning «hard law» bilan o‘zaro munosabatlari kontekstida muhim ahamiyatga ega. BRMlar formal ravishda majburiy xarakterdagi xalqaro shartnoma bo‘lmasa ham, ular «Soft law» normalari sifatida davlatlarning milliy siyosati va xalqaro majburiyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatib kelmoqda.

Xalqaro huquq nazariyotchisi Alan Boyle o‘zining fundamental asarida ta’kidlaganidek: “«Soft law» normalar rasmiy majburiy kuchga ega bo‘lmasa ham, ular davlatlarning xatti-harakatlariga va huquqiy majburiyatlariga kuchli ta’sir ko‘rsatadi va vaqt o‘tishi bilan an’anaviy huquq normalariga aylanish potensialiga ega”³. Bu fikr ayniqsa BRMlar kontekstida muhim ahamiyatga ega, chunki ular tarixdagi eng keng qamrovli global konsensus asosida qabul qilingan.

XXI asrda xalqaro huquqning rivojlanishida «Soft law» instituti tobora muhim o‘rin egallaydi, chunki u davlatlarning suverenitetini hurmat qilgan holda global muammolarni hal qilish imkonini beradi va bu ayniqsa barqaror rivojlanish kabi universal masalalar uchun zarur⁴. Ammo yana bir masalani alohida e’tiborga olishimiz kerak-ki, «Soft law» normalarining asosiy kamchiligi ularning majburiy bajarish mexanizmlarining zaifligi yoki umuman yo‘qligidir, bu esa global muammolarni hal qilishda samaradorlik masalalarini keltirib chiqarishi mumkin. Bu ikki qarama-qarshi pozitsiya zamonaviy xalqaro huquq fanida BRMlarning tabiatini

¹ **Brundtland komissiyasi (1987):** World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press. **Retrieved from:** <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications>

² **BMT 2030 kun tartibi (2015):** United Nations General Assembly. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. **Retrieved from:** <https://sdgs.un.org/2030agenda> Un

³ **Alan Boyle:** Boyle, A. (1999). Some reflections on the relationship of treaties and soft law. *International and Comparative Law Quarterly*, 48(4), 901-913. **Retrieved from:** <https://www.oxfordlawtrove.com/>

⁴ **Boyle, A., & Freestone, D. (Eds.). (1999).** *International law and sustainable development: Past achievements and future prospects*. Oxford University Press.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

tushunishda mavjud nazariy kelishmovchiliklarni aks ettiradi. Shu sababli, ushbu tadqiqot «Soft law» va «hard law» oʻrtasidagi chegaralar, legitimlik asoslari va amaliy samaradorlik masalalarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqot maqsadi: Ushbu tadqiqot barqaror rivojlanish paradigmasining nazariy-kontseptual evolyutsiyasini tahlil qilish va Barqaror rivojlanish maqsadlarining (BRM) xalqaro huquqiy tizimda normativ maqom va legitimlik kasb etish jarayonlarini oʻrganishni maqsad qiladi.

Tadqiqot vazifalari: Barqaror rivojlanish kontseptsiyasining tarixiy evolyutsiyasini nazariy jihatdan tahlil qilish, BRMlarning «Soft law» normalari sifatidagi huquqiy tabiatini xalqaro huquq kontekstida oʻrganish, legitimlik asoslarini nazariy-amaliy jihatdan har tomonlama baholash

Kalit soʻzlar: Barqaror rivojlanish, BRM, «Soft law», legitimlik, normativ maqom, xalqaro huquq.

I. Barqaror rivojlanish paradigmasining nazariy asoslari

Barqaror rivojlanish kontseptsiyasining nazariy asoslari 1960-70-yillarda ekologik inqiroz va iqtisodiy oʻsish oʻrtasidagi ziddiyatlarni hal qilish zarurati bilan shakllanishi boshlanadi. Dennos Medouz va uning hammualliflarining 1972-yilda nashr etilgan “Oʻsishning chegaralari” asari bu sohada fundamental asos boʻlib xizmat qildi⁵. Mualliflar matematik modellar yordamida cheklangan resurslar sharoitida cheksiz iqtisodiy oʻsishning imkonsizligini isbotlashga harakat qildilar va eksponensial oʻsish natijalari haqida ogohlantirdilar.

John Elkington tomonidan 1998-yilda taklif qilingan “uch qavat” kontseptsiyasi - iqtisodiy foydalilik, ijtimoiy adolat va ekologik barqarorlik oʻlchovlarining muvozanati - barqaror rivojlanishning zamonaviy tushunchasining asosiy nazariy doirasini tashkil qildi⁶. Bu yondashuv keyinchalik akademik va amaliy

⁵ Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. III. (1972). *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books. Retrieved from: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>.

⁶ Elkington, J. (1998). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing. Retrieved from: <https://www.sustainabilitylibrary.com>.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

adabiyotlarda keng qo'llanila boshlandi va korporativ ijtimoiy mas'uliyat sohasida standart yondashuvga aylandi.

Johan Rokstrom va uning hammualliflarining 2009-yilda ishlab chiqqan "Sayyora chegaralari" nazariyasi barqaror rivojlanishga yangi ekosistemal yondashuvni kiritib, 9 ta muhim ekologik jarayonni aniqladi⁷. Bu nazariya BRMlarning ilmiy asosini ta'minlashda muhim rol o'ynadi va ayniqsa iqlim harakatlari, suv osti hayoti va quruqlik hayoti bo'yicha maqsadlarning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

II. Evolyutsiyaning asosiy bosqichlari

Barqaror rivojlanish paradigmasining rivojlanishi to'rt asosiy tarixiy bosqichga bo'linishi mumkin, har biri o'ziga xos xususiyatlari va yutuqlari bilan ajralib turadi.

Birinchi bosqich (1960-1980): Ekologik ongning uyg'onishi va muammolarni anglash davri. Bu davrda Rachel Carson ning "Silent spring" asari ekologik ongning shakllanishida muhim rol o'ynadi. Stockholm konferentsiyasi (1972) birinchi marta rasmiy darajada atrof-muhit va rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni tan oldi va "Faqat bitta Yer" tamoyilini e'lon qildi⁸. Ushbu davr muhit bilan bog'liq muammolarning global xarakterini anglash va rivojlanish strategiyalarini qayta ko'rib chiqish zarurati bilan ajraladi.

Ikkinchi bosqich (1980-2000): Kontseptual asoslarning mustahkamlanishi davri. 1987-yilda Brundtland komissiyasining "Bizning umumiy kelajagimiz" hisoboti barqaror rivojlanishning klassik ta'rifini berdi va bu kontseptsyani xalqaro kun tartibining markaziga qo'ydi⁹. Rio konferentsiyasi (1992) 21-asrga mo'ljallangan dasturni qabul qilib, barqaror rivojlanishni amalga oshirish uchun amaliy yo'l xaritasini taqdim etdi. Bu bosqichda nazariy asoslar mustahkamlandi va birinchi global harakat dasturlari ishlab chiqildi.

⁷ Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S. III, Lambin, E., Walker, B. (2009). A safe operating space for humanity. Nature, 461(7263), 472-475. // Retrieved from: <https://www.nature.com/articles/461472a>.

⁸ Carson, R. (1962). Silent spring. Boston: Houghton Mifflin// Retrieved from: <https://www.nature.com/articles/461472a>

⁹ World Commission on Environment and Development (1987) "Our Common Future" (Brundtland Report) - Oxford University Press// Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

Uchinchi bosqich (2000-2015): Maqsadga yo‘naltirilgan yondashuv va global hamkorlik davri. Mingyillik rivojlanish maqsadlari qabul qilinib, rivojlanish paradigmasiga maqsadli yondashuv kiritildi¹⁰. Bu maqsadlar 8 ta asosiy yo‘nalish va aniq vaqt chegaralarini belgilab, rivojlanish sohasiga yangi kuch berdi. Ammo Jeffrey Sachs ning ta’kidlashicha, “Mingyillik maqsadlari faqat rivojlanayotgan mamlakatlarga qaratilgan bo‘lib, global muammolarning universal xarakterini to‘liq aks ettirmadi”²⁰.

To‘rtinchi bosqich (2015-hozir): Universal maqsadlar va o‘zgartiruvchi yondashuvlar davri. BRMlar universal maqsadlar sifatida qabul qilinib, barcha davlatlar uchun tegishli bo‘ldi. “Hech kimni ortda qoldirmaslik” tamoyili asosiy prinsip sifatida belgilandi va bu yangi qamrab oluvchilik paradigmasini yaratdi. Bu bosqich transformativ yondashuv va tizimli o‘zgarishlarni amalga oshirish zarurati bilan ajraladi.

III. Paradigma o‘zgarishining asosiy omillari

Barqaror rivojlanish paradigmasining evolyutsiyasiga quyidagi omillar asosiy ta’sir ko‘rsatdi: jahonlashuvning chuqurlashishi va o‘zaro bog‘liqlikning kuchayishi, ilmiy bilimlarning sezgir rivojlanishi va dalillarning to‘planishi, fuqarolik jamiyatining kuchayishi va global harakatlarning paydo bo‘lishi, yangi aktorlarning paydo bo‘lishi va xususiy sektorning jalbi. Bu omillarning kombinatsiyasi barqaror rivojlanish paradigmasining bosqichma-bosqich rivojlanishiga va oxir-oqibat universal maqsadlar tizimining yaratilishiga olib keldi.

IV. BRMlarning normativ maqomi va legitimlik asoslari

«Soft law» sifatida huquqiy xususiyatlari: BRMlar formal ravishda majburiy xarakterdagi xalqaro shartnoma bo‘lmasa ham, ular «Soft law» normalarining barcha asosiy xususiyatlariga ega bo‘lib, xalqaro huquqiy tizimda muhim o‘rin egallaydi. BRMlar aniq maqsadlar, ko‘rsatkichlar va vaqt chegaralarini belgilaydi. “17 maqsad, 169 vazifa va 244 ko‘rsatkich orqali aniq majburiyatlar va yo‘nalishlar

¹⁰ 10. United Nations. (2000). United Nations Millennium Declaration (A/RES/55/2). New York: United Nations General Assembly. // Retrieved from: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

shakllantirilgan”²¹. Har bir maqsad uchun 2030-yilgacha erishish kerak bo‘lgan aniq natijalar ko‘rsatilgan bo‘lib, bu davlatlarning harakatlariga yo‘nalish beradi va rivojlanish siyosatini shakllantiradi. Shuningdek, BRMLar yuqori darajada aniq va o‘lchanishi mumkin bo‘lgan ko‘rsatkichlar bilan ta‘minlangan. Masalan, birinchi maqsadning birinchi vazifasi “2030-yilgacha barcha joylarda haddan tashqari qashshoqlikni tugatish” aniq miqdoriy maqsadni belgilaydi. BMT Statistika bo‘limining global ko‘rsatkichlar ma‘lumotlar bazasi orqali har bir ko‘rsatkich uchun metodologiya va o‘lchov mezonlari belgilab qo‘yilgan.

Institutsional nazorat: BMT tizimi orqali monitoring va hisobot berish mexanizmlari tashkil etilgan. Yuqori darajadagi siyosiy forum koordinatsiya organi sifatida faoliyat yuritib, ixtiyoriy milliy hisobotlar jarayonini boshqaradi. Ko‘rsatkichlar bo‘yicha agentliklararo va ekspertlar guruhi ko‘rsatkichlar bo‘yicha texnik yordam beradi.

Xulosa

Barqaror rivojlanish paradigmasining evolyutsiyasi **to‘rt asosiy bosqichda** amalga oshdi va BRMLar orqali universal paradigma yaratildi. BRMLarning legitimligi uch fundamental omil orqali mustahkamlandi: kirish, jarayon va natija legitimligi. O‘zbekiston misolida «Soft law» normalarining mahalliy o‘zgarishga olib kelishi mexanizmlari yaqqol namoyon bo‘ldi.

Tanqidiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, BRMLar nomukammal dunyoda mavjud eng yaxshi variant hisoblanadi. Kelajak istiqbollari BRMLarning «hard law» elementlariga bosqichma-bosqich aylanish jarayonini ko‘rsatmoqda.

Nazariy jihatdan, BRMLar xalqaro huquqda “amaliyot orqali «Soft law»” paradigmasini yaratdi. Amaliy jihatdan, ular global boshqaruvda o‘zgartiruvchi ta’sir yaratib, rivojlanish siyosatida yangi standartlar o‘rnatdi. BRMLar 21-asrda global qiyinchiliklarga javob berish uchun zarur bo‘lgan jamoaviy harakatning eng muvaffaqiyatli namunasidir.

Fikrimizcha, davlatlarning umumiy konsensus orqali qabul qilingan hujjatlarining majburiy bo‘lgani maqsadga muvofiq hisoblanadi. Shundagina ko‘zlangan natjaga erishish mumkin bo‘ladi.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

Adabiyotlar ro'yxati

1. Brundtland komissiyasi (1987): World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from: <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications>
2. BMT 2030 kun tartibi (2015): United Nations General Assembly. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Retrieved from: <https://sdgs.un.org/2030agenda> Un
3. Boyle, A., & Freestone, D. (Eds.). (1999). International law and sustainable development: Past achievements and future prospects. Oxford University Press.
4. Boyle, A. (1999). Some reflections on the relationship of treaties and soft law. International and Comparative Law Quarterly, 48(4), 901-913. Retrieved from: <https://www.oxfordlawtrove.com/display/10.1093/he/9780198791836.001.0001/he-9780198791836-chapter-5>
4. Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. III. (1972). The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind. New York: Universe Books. Retrieved from: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>.
5. Elkington, J. (1998). Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business. Oxford: Capstone Publishing// Retrieved from: <https://www.sustainabilitylibrary.com>.
6. Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S. III, Lambin, E., Walker, B. (2009). A safe operating space for humanity. Nature, 461(7263), 472-475. // Retrieved from: <https://www.nature.com/articles/461472a>.
7. Carson, R. (1962). Silent spring. Boston: Houghton Mifflin// Retrieved from: <https://www.nature.com/articles/461472a>.
8. Sachs, J. D. (2015). The age of sustainable development. New York: Columbia University Press.
9. United Nations. (1972). Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (A/CONF.48/14/REV.1). Stockholm: United Nations. // Retrieved from: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
10. United Nations. (2000). United Nations Millennium Declaration (A/RES/55/2). New York: United Nations General Assembly. // Retrieved from:

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th June, 2025

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf.

11. United Nations Conference on Environment and Development. (1992). Agenda 21: Programme of action for sustainable development (A/CONF.151/26). Rio de Janeiro: United Nations. // Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>